

OBJAVLJIVANJE SUDSKIH ODLUKA U CRNOJ GORI

Andrea Božić

SADRŽAJ:

UVOD

Objavljivanje sudskih odluka kao vid garancije ljudskih prava na pravično– javno suđenje i na pristup informacijama

Cilj izvještaja i metodologija njegove izrade

Pravni okvir za objavljivanje sudskih odluka u Crnoj Gori

1) Objavljivanje sudske prakse na internet stranicama sudova

2) Objavljivanje sudskih odluka na osnovu zahtjeva za slobodan pristup informacijama

Praksa objavljivanja sudskih odluka u Crnoj Gori

1) Objavljivanje sudskih odluka na internet portalu sudova

- Objavljivanje nepravosnažnih odluka

- Ažurnost sudova u objavljivanju odluka na internet portalu sudova

- Objavljivanje odluka od posebnog interesa za javnost

- Anonimiziranje sudskih odluka prilikom objavljivanja

2) Dostavljanje nepravosnažnih sudskih odluka na osnovu zahtjeva za pristup informacijama

USTAVNI SUD

Javnost rada Ustavnog suda i objavljivanje odluka Ustavnog suda

Objavljivanje odluka Ustavnog suda na internet stranici

OBJAVLJIVANJE PRESUDA EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

U Crnoj Gori

U regionu

Nedovoljna informisanost sudija i tužilaca u Crnoj Gori

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

UVOD

Objavljivanje sudskih odluka kao vid garancije ljudskih prava na pravično– javno suđenje i na pristup informacijama

Javnost suđenja, koje uključuje javno izricanje presuda, dio je prava na pravično suđenje, garantovanog članom 6 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao i članom 14 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i slobodama.

Transparentnost rada sudova i odluka koje donose nije od značaja samo za učesnike konkretnog postupka već i za širu javnost. Objavljivanje odluka - obrazloženja i razloga kojima se sud rukovodio odlučujući o pravima i slobodama građana/ki, omogućava kontrolu rada suda i sudija, doprinosi ujednačenoj primjeni zakona, ostvarivanju jednakosti svih subjekata pred zakonom i jačanju povjerenja građana/ki u pravosuđe.

Evropski sud za ljudska prava je u svojoj praksi više puta zauzeo stav da je pretpostavka pravičnosti suđenja javnost sudskih postupaka, uključujući i objavljivanje odluka.¹ Javno objavljivanje odluka ima za cilj da obezbijedi nadzor sudstva od strane javnosti i predstavlja osnovnu garanciju protiv samovolje.² Čak i u slučajevima kada postoji potreba zaštite nacionalne bezbjednosti, države su obavezne da prikriju samo one djelove sudskih odluka čije bi objelodanjivanje ugrozilo nacionalnu bezbjednost ili bezbjednost drugih.³ Država, odnosno njeni sudovi, čak i u izuzetnim slučajevima, u kojima je opravdano isključenje javnosti, moraju primjenjivati tehnike kojima se štite legitimni (npr. bezbjednosni) interesi ali bez potpune negacije osnovne procesne garancije kao što je javnost sudskih odluka.

Obaveza države da na zahtjev upozna zainteresovano lice sa sadržinom svojih odluka proizilazi i iz garancije slobode izražavanja, propisane članom 10 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i članom 19 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, koja uključuje pravo na primanje i širenje obavještenja i ideja. Evropski sud za ljudska prava je utvrdio da član 10 Konvencije štiti pravo na pristup informacijama, navodeći da je uskraćivanje pristupa oblik indirektno cenzure i da zakon ne može dozvoliti proizvoljna ograničenja koja mogu postati oblik

¹ Vidi, npr. presude Evropskog suda *Werner v. Austria*, stav 54 i *Preto and others v. Italy*, stav 27, tačka 5.

² *Preto and others v. Italy*, stav 21.

³ Vidi, npr. presude Evropskog suda *Fazliyski v. Bulgaria*, stav 69 i *Raza v. Bulgaria*, stav 53.

takve cenzure ako organi vlasti stvore prepreke za prikupljanje informacija.⁴ Komitet za ljudska prava Ujedinjenih nacija smatra da je pravo na pristup informacijama zaštićeno članom 19 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i da obuhvata pravo na pristup informacijama koje posjeduju državni organi, uključujući evidenciju državnog organa, bez obzira na oblik u kom se te informacije čuvaju, njihov izvor i datum izrade.⁵ Komitet je istakao i da države treba da ulože sve napore da obezbijede lak, brz, efikasan i praktičan pristup takvim informacijama putem procedura za pristup informacijama, koje obezbijeduju blagovremenu obradu zahtjeva, u skladu sa jasnim pravilima koja su kompatibilna sa Paktom.⁶

Dominantna je potreba za objavljivanjem sudske prakse, ali to nije jedini segment rada sudova koji podliježe kontroli od strane stručne i šire javnosti. Transparentnost cjelokupnog funkcionisanja sudske vlasti (administrativnog, budžetskog i sl.) je poželjna jer direktno podstiče efikasnost, djelotvornost i odgovornost sudova i sudija.

Cilj izvještaja i metodologija njegove izrade

Cilj ovog izvještaja je predstavljanje prakse sudova u Crnoj Gori u pogledu objavljivanja odluka i razmatranje osnova za unaprjeđenje te prakse.

Izvještaj se temelji na analizi relevantnih zakona, međunarodnih ugovora, prakse Evropskog suda za ljudska prava, strateških dokumenata Vlade Crne Gore i izvještaja o njihovoj implementaciji; godišnjim izvještajima o radu sudova; neposrednim zapažanjima kroz redovni pregled internet stranica sudova u cilju izrade ovog izvještaja i realizacije drugih projekata NVO Akcija za ljudska prava (HRA) – posebno poredeći stanje u avgustu 2013. i aprilu 2014, informacijama dobijenih od građana/ki kroz servise pravne pomoći.

Prvo su predstavljeni osnov i praksa objavljivanja odluka u redovnim sudovima, a potom u Ustavnom sudu Crne Gore. Dat je poseban osvrt na objavljivanje prevoda prakse Evropskog suda za ljudska prava. Predstavljeni su i podaci o objavljivanju odluka u državama regiona – Srbiji, Kosovu, Bosni i Hercegovini, Republici Hrvatskoj, Makedoniji, Rumuniji i Sloveniji, pribavljeni od saradnika HRA iz tih država.

Na kraju izvještaja date su preporuke za unaprjeđenje objavljivanja sudskih odluka u Crnoj Gori.

⁴ Vidi presude Evropskog suda *Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary* i *Incijativa mladih za ljudska prava protiv Srbije*.

⁵ Vidi stav 18 Opšteg komentara br. 34, usvojenog u julu 2011. Komentar dostupan na linku: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/GC34.pdf>

⁶ Stav 19 Opšteg komentara

Pravni okvir za objavljivanje sudskih odluka u Crnoj Gori

U Crnoj Gori su suđenja javna i presude se izriču javno.⁷ Od ovog ustavnog načela postoje izuzeci, predviđeni u cilju zaštite opravdanih interesa i privatnosti pojedinaca, posebno maloljetnika, ili javnog reda i morala, koji su u skladu sa međunarodnim standardima.⁸ Obaveza suda da stranke u postupku upozna sa svojom odlukom zajemčena je domaćim procesnim zakonima, i u odnosu na tu obavezu izuzeci nijesu dopušteni (član 341 Zakona o parničnom postupku⁹, član 378 Zakonika o krivičnom postupku¹⁰).

U odnosu na dostupnost sudskih odluka široj javnosti, Zakon o sudovima ne predviđa posebna pravila, već propisuje da se način vođenja evidencije sudske prakse i objavljivanje odluka određuje Sudskim poslovníkom.¹¹ Sudski poslovnik propisuje da se primjenjuje jedinstvena metodologija i računarski programi utvrđeni u Pravosudnom informacionom sistemu kada se poslovi praćenja sudske prakse vrše na računaru.¹²

Važeći propisi predviđaju dvije mogućnosti:

1) objavljivanje sudskih odluka kroz rad odjeljenja sudske prakse - objavljivanje odluka značajnih za sudsku praksu na internet stranici sudova (www.sudovi.me), kao i putem publikacija koje izdaje Vrhovni sud i drugih stručnih publikacija (u skladu sa Zakonom o sudovima, odnosno na osnovu Sudskog poslovnika);

2) dostavljanje sudskih odluka na osnovu zahtjeva za pristup informacijama (na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama).¹³

1) Objavljivanje sudske prakse na internet stranicama sudova

Prvi način objavljivanja sudskih odluka jeste objavljivanje kroz rad posebnog sudskog odjeljenja - odjeljenja sudske prakse, koje se stara o objavljivanju odluka značajnih za praksu. Odjeljenje sudske prakse je osnovano u Vrhovnom sudu, jer

⁷ Član 32 i član 120 Ustava Crne Gore. Član 6 Zakona o sudovima (Sl. list RCG br. 5/02, 49/04, i Sl. list CG br. 22/08, 39/11 i 46/13): „Rad suda je javan, izuzev u slučajevima predviđenim zakonom“.

⁸ Član 314 i član 375 stav 4 Zakonika o krivičnom postupku (Sl. list CG br. 57/09 i 49/10); član 309 Zakona o parničnom postupku (Sl. list RCG br. 22/04 i 76/06)

⁹ Sl. list CG br. 57/09 i 49/10

¹⁰ Sl. list RCG br. 22/04 i 76/06

¹¹ Član 30 Zakona o sudovima (Sl. list RCG, br. 5/2002, 49/2004 i Sl. list CG, br. 22/2008, 39/2011, 46/2013 i 48/2013).

¹² Član 43 Sudskog poslovnika (Sl. list CG br. 26/11, 44/12 i 2/14). Pravosudni informacioni sistem (PRIS) je namjenski razvijen, jedinstveni informacioni sistem za potrebe Ministarstva pravde, sudova, tužilačke organizacije i Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija, u koji se bilježe sve procesne radnje, uključujući nastala i predata dokumenta, postupanja i odluke, i na taj način osigurava integritet predmeta. Aktivnosti na realizaciji PRIS-a počele su 2000. i od tada se sistem kontinuirano unaprjeđuje.

¹³ Sl. list CG br. 44/12

predstavlja centralizovanu bazu sudskih odluka, dok osnivanje tog odjeljenja u ostalim sudovima još uvijek nije obavezno.¹⁴

Odjeljenje sudske prakse Vrhovnog suda Crne Gore prikuplja odluke od značaja za sudsku praksu, vrši njihovu metodološku klasifikaciju, analizira, ažurira i čuva ih u elektronskoj bazi podataka, u skladu sa Poslovníkom o radu sudskih odjeljenja i Opšte sjednice Vrhovnog suda.¹⁵ Sudske odluke od značaja za sudsku praksu objavljuju se i u publikaciji koju izdaje Vrhovni sud, kao i na internet stranici Vrhovnog suda.¹⁶ Poslovníkom o radu Odjeljenja sudske prakse i pravne informatike Vrhovnog suda Crne Gore¹⁷ predviđeno je da se sve odluke Vrhovnog suda drže u bazi, a da se samo one značajne za praksu objavljuju.

Kada su osnovana odjeljenja sudske prakse u drugim sudovima, ona postupaju na isti način kao i odjeljenja sudske prakse Vrhovnog suda.¹⁸ Sudskim poslovníkom sudovi su ovlašćeni da, pored publikacija koje izdaje Vrhovni sud, objavljuju odluke od značaja za sudsku praksu i u drugim stručnim publikacijama.¹⁹

Crna Gora je prepoznala potrebu za objavljivanjem sudskih presuda, i svojevremeno Strategijom razvoja pravosuđa 2007-2012 predvidjela posebnu mjeru u tom pravcu.²⁰ Akcionim planom za implementaciju Strategije reforme pravosuđa 2007 – 2012 od decembra 2011. realizacija mjere „objavljivanje sudskih odluka“, predviđene u cilju jačanja povjerenja u pravosuđe, u nadležnosti je sudova.²¹ U Strategiji reforme pravosuđa 2014 -2018 je zaključeno da se pravosnažne odluke crnogorskih sudova objavljuju na internet stranici sudova, iako ne pravovremeno, ali nijesu predviđene posebne mjere u pogledu unaprjeđenja te prakse.²²

Važno je napomenuti da sudovi, prilikom objavljivanja odluka na svojim internet stranicama, moraju primjenjivati Pravilnik o anonimizaciji podataka u sudskim

¹⁴ Shodno članu 21 stav 2 Sudskog poslovníka u sudovima se *može* organizovati odjeljenje sudske prakse kojim rukovodi predsjednik odjeljenja određen godišnjim rasporedom poslova.

Odjeljenje sudske prakse Vrhovnog suda održava elektronsku bazu podataka koja sadrži kratak sadržaj svih odluka Vrhovnog suda i kratak sadržaj važnih odluka drugih sudova, a Poslovníkom o radu sudskih odjeljenja i Opšte sjednice Vrhovnog suda utvrđuje se način na koji se izvodi iz evidencije sudske prakse daju na korišćenje sudovima, drugim državnim organima i zainteresovanim subjektima (član 42 stav 2 i 3 Sudskog poslovníka).

¹⁵ Član 42 stav 1 Sudskog poslovníka

¹⁶ Član 46 Sudskog poslovníka

¹⁷ Dostupno na linku: <http://sudovi.me/podaci/vrhs/dokumenta/679.pdf>

¹⁸ Član 43 stav 4 Sudskog poslovníka

¹⁹ Član 44 stav 2 Sudskog poslovníka

²⁰ Neki od osnovnih ciljeva Strategije bili su objavljivanje odluka sudova važnih za sudsku praksu kako bi šira javnost bila više upoznata sa radom sudova i objavljivanje na internet stranici izvoda iz odluka Evropskog suda za ljudska prava.

Strategija dostupna na linku: <http://sudovi.me/podaci/vrhs/dokumenta/590.pdf>

²¹ Ovim Akcionim planom mijenja se prethodni Akcioni plan za implementaciju Strategije reforme pravosuđa, koji je usvojen 2007, i prema kome je nadležnost za izvršavanje mjera objavljivanja sudskih odluka pripadala isključivo Vrhovnom sudu.

²² Vidi str. 10 i str. 39-40 Strategije reforme pravosuđa 2014 -2018. Strategija je dostupna na linku: <http://www.gov.me/biblioteka/strategije>

odlukama, koji u okviru svakog suda donosi predsjednik.²³ Cilj anonimizacije je zaštita privatnosti i interesa stranaka i drugih učesnika u postupku, pa se podaci o strankama, njihovim zastupnicima ili punomoćnicima i drugi podaci na osnovu kojih je ta lica moguće identifikovati zamjenjuju ili izostavljaju. Ovo je uobičajena praksa propisana i u državama regiona.

U odnosu na obaveznost objavljivanja sudske prakse, u gotovo svim državama regiona obaveza je propisana zakonskim ili podzakonskim aktima, a u onima u kojima obaveza još uvijek nije na taj način propisana, predviđena je strateškim aktima. U Makedoniji Zakon o upravljanju sudskim predmetima²⁴ obavezuje sve sudove da donesene odluke objavljuju na svojim internet stranicama, a postupak je preciziran posebnim aktom Ministarstva pravde²⁵. Na Kosovu, shodno Zakonu o sudovima, obaveza objavljivanja odluka na internet stranici postoji samo u odnosu na Apelacioni sud i Vrhovni sud. U Rumuniji, internim propisima sudova iz 22.9.2005, sudovi su obavezni da stalno ažuriraju zvanični elektronski portal sudova sa relevantnom praksom, a ako sredstva budu obezbjeđena, sudovi će imati obavezu da objavljuju sve buduće odluke suda koje predstavljaju informaciju od javnog interesa, dok apelacioni sudovi objavljuju godišnje biltene sudske prakse. U Bosni i Hercegovini ne postoji obaveza objavljivanja sudskih odluka, ali je Politikom o objavljivanju sudskih odluka, koju je donijelo Visoko sudsko i tužilačko vijeće, preporučeno da sudovi najviše instance objavljuju pravosnažne presude od značaja za javnost i karakteristične odluke za pravosudnu zajednicu. U Hrvatskoj, obaveza objavljivanja odluka od strane sudova proizilazi iz opšte obaveze javnih tijela da pružaju obavještenja i informacije.²⁶

Međutim, evidentna je praksa da sudovi objavljuju i više nego što su obavezani važećim propisima. Tako, na primjer, sudovi u Sloveniji nemaju zakonsku obavezu da objavljuju odluke, ali Vrhovni sud posjeduje arhivu odluka o važnim pitanjima iz sudske prakse, dok je u Srbiji obaveza objavljivanja odluka propisana samo za Vrhovni kasacioni sud, a odluke na svojim internet stranicama objavljuju i Upravni sud i pojedini sudovi opšte nadležnosti.

²³ Član 4a stav 1 Zakona o zaštiti podataka o ličnosti (Sl. list CG br. [79/2008](#), [70/2009](#) i [44/2012](#)) propisuje da svrhu i način obrade ličnih podataka utvrđuje rukovalac zbirke ličnih podataka ako nijesu propisani zakonom. Rukovalac zbirke ličnih podataka i obrađivač ličnih podataka obavezni su da obezbijede tehničke, kadrovske i organizacione mjere zaštite ličnih podataka, radi zaštite od gubitka, uništenja, nedopuštenog pristupa, promjene, objavljivanja kao i od zloupotrebe (član 24 stav 1). Službena i druga lica koja u državnom organu, organu državne uprave, organu lokalne samouprave i lokalne uprave, privrednom društvu ili drugom pravnom licu vrše obradu ličnih podataka postupaju isključivo po uputstvima starješine organa, odnosno odgovornog lica u pravnom licu i obavezni su da čuvaju tajnost ličnih podataka za koje su saznali prilikom obavljanja svojih poslova, ukoliko zakonom nije drukčije propisano (član 25).

²⁴ *Закон за управување со предметите во судовите, Службен Весник на РМ бр.171/2010*

²⁵ *Упатство за начинот на објавување и пребарување на судски одлуки на веб-страницата на судот*

²⁶ Zakonom o sudovima, kao ni drugim propisima iz oblasti pravosuđa u Hrvatskoj nije ustanovljena obaveza objavljivanja sudskih odluka, već ona proizilazi iz Zakona o pravu na pristup informacijama (NN 25/13), kojim je propisana obaveza objavljivanja informacija tijelima javne vlasti - da na internet stranicama, na lako pretraživ način, objavljuju zakone i ostale propise koji se odnose na njihovo područje rada, opšte akte i odluke koje donose, kojima se utiče na interese korisnika, sa razlozima za njihovo donošenje.

2) Objavljivanje sudskih odluka na osnovu zahtjeva za slobodan pristup informacijama

Uvid u odluke i druge akte sudova može se ostvariti i na osnovu zahtjeva za pristup informacijama, na osnovu člana 9 Zakona o slobodnom pristupu informacijama (*Sl. list CG br. 44/12*). Za ostvarenje ovog prava nije potrebno da zainteresovano lice navede razloge i objašnjava interes zbog koga traži konkretne podatke.²⁷ Zakon obavezuje sud, kao i druge organe vlasti, da na zahtjev fizičkog ili pravnog lica dostavi informacije koje posjeduje.²⁸ U smislu člana 9 stav 1 tačka 2, ta obaveza se odnosi i na nepravosnažne odluke: „Informacija u posjedu organa vlasti je *faktičko posjedovanje* tražene informacije od strane organa vlasti (sopstvena informacija, informacija dostavljena od drugog organa vlasti ili od trećeg lica), bez obzira na osnov i način sticanja“.

Sudski poslovnik, u odnosu na objavljivanje informacija o sudskim odlukama, predviđa da se informacije o odluci u predmetu daju nakon objavljivanja odluke, a ako odluka nije objavljena, nakon dostavljanja odluke strankama, a drugostepeni sud ne može davati obavještenja o donijetim odlukama koje nijesu poslate prvostepenom sudu.²⁹

Mogućnost dobijanja presuda putem prava na pristup informacijama postoji i u ostalim državama regiona - Bosni i Hercegovini³⁰, Hrvatskoj³¹, Kosovu³², Makedoniji³³, Rumuniji³⁴, Sloveniji³⁵ i Srbiji³⁶. Na Kosovu, u Makedoniji, Rumuniji, Sloveniji i Srbiji na

²⁷ Član 3 Zakona o slobodnom pristupu informacijama (*Sl. list CG br. 44/12*).

²⁸ Vidi čl. 9, st. 1, tač. 1 Zakona o slobodnom pristupu informacijama (*Sl. list CG br. 44/12*).

²⁹ Član 56 stav 5 i 6 Sudskog poslovnika. HRA je uočila i kritikovala slučaj kada je, suprotno Sudskom poslovniku, objavljena i u medijima komentarisana izreka presude i prije nego što se ona dostavljena strankama u postupku, odnosno, objavljena putem internet stranice suda. Takav je bio, na primjer, slučaj sa presudom Apelacionog suda, Kž-S.br. 18/13 od 17.5.2013. u slučaju „Deportacija“. Saopštenje HRA dostupno na linku: <http://www.hraction.org/?p=3394>

³⁰ Zakon o slobodi pristupa informacijama (Službeni glasnik BiH br. 28/00, 45/06, 102/09 i 62/11)

³¹ Zakon o pravu na pristup informacijama (Narodne novine br. 25/13)

³² *LIGJI Nr. 03/L-215 LIG PËR QASJE NË DOKUMENTE PUBLIKE*

³³ *Закон за слободен пристап до информацији од јавен карактер* (Сл.в. на РМ бр. 13/06)

³⁴ *Legea nr. 544/2001 privind liberul acces la informatiile de interes public*

³⁵ *Закон о доступу до информациј јавнега значаја* (*Урадни лист РС, шт. 51/06 – урядно преčišчено беседило, 117/06-ZDavP-2, 23/14 in 50/14*)

³⁶ Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja (*Sl. glasnik RS, br. 120/04, 54/07, 104/09 i 36/10*)

ovaj način moguće je dobiti i nepravosnažne odluke, u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini praksa varira i zavisi od procjene javnog interesa u svakom pojedinačnom slučaju.³⁷

Praksa objavljivanja sudskih odluka u Crnoj Gori

2) Objavljivanje sudskih odluka na internet portalu sudova

Redovni sudovi informacije objavljuju na internet portalu www.sudovi.me, koji je oformljen u julu 2011, a zvanično počeo sa primjenom 28.10.2011. Prije osnivanja ovog portala, internet stranice imali su samo Vrhovni sud, Upravni sud, Apelacioni sud i viši sudovi.

Na portalu su dostupne informacije o sudu, sudijama, informatori, objavljene odluke, rasporedi suđenja, izvještaji o radu sudova, a kod pojedinih sudova i saopštenja, vodiči, pravilnici i zbirke odluka.

Organizacija portala redovnih sudova omogućava pregled posljednjih pravosnažnih odluka suda, odluka po vrstama predmeta, odjeljenjima i po godinama iz kojih potiču, kao i detaljnu pretragu. Detaljna pretraga daje mogućnost postavljanja kriterijuma za pretragu predmeta po vrsti - izboru upisnika³⁸, preciznom broju predmeta ili godini iz koje predmet potiče, periodu u kom je odluka izrađena, vrsti odluke – presuda/rješenje i pretragu po karakterističnim riječima, npr. „izdržavanje djeteta“, „pritvor“, „neuračunljivost“, „reorganizacija“ i dr. Slične mogućnosti pretrage postoje u Republici Hrvatskoj³⁹, Makedoniji⁴⁰, Rumuniji⁴¹ i Sloveniji⁴². Na Kosovu, zvanična stranica EULEKS-a sa sudskim odlukama nema funkciju za pretragu, dok se odluke Apelacionog suda, na internet stranici Sudskog savjeta, mogu pretraživati samo

³⁷ Na osnovu čl. 15, st. 2, tač. 5 i st. 3, tač. 1 čl. 16 Zakona o pravu na pristup informacijama u posjedu državnih organa (Narodne novine RH br. 25/13), odnosno čl. 6, 8 i 9 Zakona o slobodi pristupa informacijama (Službeni glasnik BiH br. 28/00, 45/06, 102/09 i 62/11).

³⁸ To znači da je od odluka jednog odjeljenja (krivičnog, parničnog, izvršnog i dr.) moguće odabrati samo odluke određene vrste – npr. od odluka krivičnog odjeljenja odabrati pregled samo odluka donijetih u postupku istražnih radnji - „Kri“, ili odluka koje je donijelo krivično vijeće van glavnog pretresa - „Kv“, ili odluka u postupku prema maloljetnicima - „Km“ i sl.

³⁹ Vidi, npr, internet stranicu Vrhovnog suda: <http://sudskapraksa.vsrh.hr/supra/>, stranicu Visokog trgovačkog suda <http://www.sudacka-mreza.hr/vts-odluke.aspx?Lng=hr>, i Upravnog suda <http://www.upravnisudrh.hr/praksa/frames.php>

⁴⁰ U Makedoniji sudovi imaju svoje odvojene stranice. Vidi, npr, internet stranicu Vrhovnog suda <http://www.vsrn.mk/Odluki.aspx> i stranicu Višeg upravnog suda u Skoplju <http://www.vusskopje.mk/Odluki.aspx>

⁴¹ Vidi portal rumunskih sudova <http://portal.just.ro/>; Indeks nacionalnog pravosuđa www.jurisprudenta.org i internet stranicu Višeg kasacionog suda <http://www.scj.ro/jurisprudenta.asp>

⁴² Vidi <http://www.sodnapraksa.si/>

po broju predmeta⁴³. U Srbiji na stranici Vrhovnog kasacionog suda nema mogućnosti pretrage⁴⁴, kao ni na stranicama redovnih sudova u Bosni i Hercegovini⁴⁵.

- Objavljivanje nepravosnažnih odluka

Na portalu sudova se, po pravilu, objavljuju samo pravosnažne odluke, čime se ne doprinosi transparentnosti rada sudova i neopravdano ograničava javnost njihovog rada. Smatramo da bez obzira na to da li je odluka konačna, građanima/kama treba omogućiti da prate odluke i obrazloženja sudija. U regionu postoje brojni primjeri dobre prakse - u Makedoniji Zakon o upravljanju sudskim predmetima obavezuje sudove da objavljuju sve (!) odluke, pravosnažne ili ne, uz izuzetak u odnosu na odluke u slučajevima gde je javnost bila isključena, u skladu sa važećim propisima; sudovi u Bosni i Hercegovini i sudovi u Hrvatskoj objavljuju i nepravosnažne odluke, ako su interesantne za javnost.

- Ažurnost sudova u objavljivanju odluka na internet portalu sudova

Prateći internet portal sudova, utvrđeno je da svi sudovi u Crnoj Gori objavljuju odluke relativno ažurno. Po ažurnosti se izdvajaju Upravni sud sa najviše objavljenih odluka – više od 7100, Apelacioni sud, koji ima objavljenih 4010 odluka i Vrhovni sud, sa 4300 odluka.⁴⁶ Upravni sud je, za razliku od svih drugih sudova, rano počeo da objavljuje odluke na internetu i to za svaku godinu počev od 2005, kada je osnovan, i uz sortiranje po oblastima, a i danas predstavlja najtransparentniji sud. Od januara 2008. godine Upravni sud gotovo svakodnevno objavljuje presude i jedini je sud koji je do sada objavio zbirke odluka (u kontinuitetu od 2005. do 2011). U ostalim sudovima praksa je značajno poboljšana od oktobra 2013. do aprila 2014.⁴⁷ Osnovni sud u Nikšiću je u avgustu 2013. imao objavljeno svega 336 odluka, a na dan 23.4.2014. - 1632; Osnovni sud u Kotoru je ranije imao objavljene samo 203 odluke, dok je u aprilu 2014. na internet stranici dostupno 1467 odluka. Osnovni sud u Rožajama je u periodu od avgusta 2013. do aprila 2014. objavio ukupno 4463 odluke.⁴⁸ Posljednjom detaljnom analizom

⁴³ Vidi internet stranicu misije EULEKS-a na Kosovu: <http://www.eulex-kosovo.eu/en/judgments/>, stranicu Vrhovnog suda: <http://www.gjykatasupreme-ks.org/?cid=1,30> i stranicu Sudskog savjeta: <http://www.kgjk-ks.org/index.php?cid=1,191&date=2013-00-00>

⁴⁴ Vidi <http://www.vk.sud.rs/sudska-praksa.html>

⁴⁵ Vidi internet stranicu Vrhovnog suda Federacije BiH <http://vsud-fbih.pravosudje.ba/>, Vrhovnog suda Republike Srpske <http://vsud-rs.pravosudje.ba/> i stranicu suda Bosne i Hercegovine <http://www.sudbih.gov.ba/?jezik=b>

⁴⁶ Stanje zabilježeno 23.4 2014.

⁴⁷ Krajem avgusta 2013. HRA je uradila detaljnu analizu portala sudova i do tada objavljenih odluka, pojedinačno po sudovima.

⁴⁸ Želimo istaći da je i u avgustu 2013. situacija u Osnovnom sudu u Rožajama bila značajno bolja u odnosu na ostale sudove, jer je, pored Osnovnog suda u Beranama, imao najviše objavljenih odluka – ukupno 790.

internet stranica sudova (23.4.2014) zapaženo je da svi sudovi imaju objavljene odluke već iz tekućeg mjeseca, odnosno tekuće sedmice.

Podsjećamo da je Ministarstvo pravde već u Izvještaju o realizaciji Akcionog plana za implementaciju Strategije reforme pravosuđa iz 2011. zaključilo da je mjera poglavlja IV (Objavljivanje sudskih odluka) ostvarena jer „svi sudovi objavljuju pravosnažne odluke na web stranici/web portalu sudova“. U Strategiji reforme pravosuđa 2014-2018⁴⁹ konstatovano je: „pravosnažne odluke sudova, nakon izvršene anonimizacije (...) dostupne su i objavljuju se na web stranici“, a u Godišnjem izvještaju o radu Sudskog savjeta i ukupnom stanju u sudstvu za 2013.⁵⁰ ocijenjeno je da se transparentnost rada sudova i u ovoj godini manifestovala kroz redovno objavljivanje pravosnažnih odluka sudova, rasporeda suđenja i svih bitnih informacija o radu sudova na portalu www.sudovi.me.

Međutim, dovodeći u vezu podatke dostupne na internet stranicama drugostepenih sudova i podatke – odluke koje su objavili prvostepeni sudovi, primjećujemo da pojedini sudovi prve instance nijesu objavili presude koje su postale pravosnažne prije više od šest mjeseci, pa čak i godinu dana, dok su drugostepeni sudovi objavili svoje odluke.⁵¹ Ovo znači da se ipak ne objavljuju samo odluke značajne za sudsku praksu (kako je predviđeno pozitivnim propisima), odnosno da to nije kriterijum za odabir odluka za objavljivanje, već da se teži objavljivanju što više odluka, što je pohvalno pa smatramo da u tom pravcu treba unaprijediti i propise i praksu. Međutim, očigledno je i da prvostepeni sudovi ne prate dobru praksu drugostepenih sudova kada je u pitanju objavljivanje odluka.

S tim u vezi, trenutni način objavljivanja odluka stvara teškoće istraživačima – kada sudovi određene instance (do sada su to najčešće bili prvostepeni sudovi) propuste da objave svoje odluke i kada nedostaju „veze“ između odluka (prvostepenih i drugostepenih)⁵², što je čest slučaj, informacije dostupne na portalu nijesu potpune pa

Poređenja radi naglašavamo da je Osnovni sud u Ulcinju u to vrijeme imao objavljeno samo 55 odluka, a Osnovni sud u Cetinju 147.

⁴⁹ Strategija je dostupna na linku: <http://www.gov.me/biblioteka/strategije>

⁵⁰ Izvještaj dostupan na linku: <http://sudovi.me/podaci/vrhs/dokumenta/1320.pdf>

⁵¹ Primjera radi, iz presude Višeg suda u Podgorici Kž.br. 1981/12 očigledno je da je presuda Osnovnog suda u Nikšiću K.br. 472/12 postala pravosnažna već u januaru 2013. ali nije objavljena; iz presude Apelacionog suda Pž.br. 888/12 proizilazi da je odluka Privrednog suda u Podgorici postala pravosnažna 2.4.2013, ali nije objavljena; odluka Privrednog suda u Podgorici Mal.br. 298/12 postala je pravosnažna 18.12.2012, na šta ukazuje odluka Apelacionog suda Pž.br. 794/12, ali nije objavljena.

⁵² Na odlukama se prikazuje kategorija „Vezane odluke“, uvijek kada je u jednom predmetu objavljeno više odluka – npr. na odluci prvostepenog suda napisana je oznaka odluke koja je u tom predmetu donijeta po žalbi ili drugom pravnom lijeku. Međutim, evidentiranje „vezanih odluka“ predstavlja rijetkost, mada je i u tom dijelu zapaženo poboljšanje u praksi. To znači da u većini slučajeva nijesu objavljene odluke svih instanci ili da sudovi prilikom objavljivanja svojih odluka ignorišu mogućnost uspostavljanja veze sa već objavljenim odlukama iz istog predmeta, što zainteresovanom licu značajno otežava pretragu jer mora redom otvoriti sve odluke jednog suda kako bi utvrdio koja se odnosi na slučaj koji je kod njega pobudio pažnju. Tako, HRA je, radeći na projektu „Unaprjeđenje određivanja pritvora u skladu sa međunarodnim standardima“, u cilju izrade studije o predmetima najdužeg trajanja pritvora, od Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija obezbijedila oznake rješenja o određivanju i produženju pritvora u tim slučajevima, ali je na internet portalu objavljen samo neznatan broj rješenja. U slučajevima kada je nađeno više rješenja o

su zainteresovani onemogućeni da u cjelosti istraže određeni predmet koji im je pobudio pažnju. Ove okolnosti jasno ukazuju da izvjesno postoji potreba za objavljivanjem svih odluka svih sudova.

Osim toga, evidentno je da se ne objavljuju odluke iz svih sudskih odjeljenja kao ni iz svih upisnika, a iz podataka sadržanih u godišnjim izvještajima o radu sudova, utvrđeno je da je bilo okončanih predmeta iz tih odjeljenja, odnosno upisnika. Primjera radi, Osnovni sud u Kotoru 23.4.2014. nije imao objavljenu ni jednu odluku vanparničnog odjeljenja.⁵³ Predmete sudije za istragu (upisnik „Ki“) objavljivao je samo Osnovni sud u Kolašinu; odluke u krivičnim postupcima prema maloljetnicima („Km“ upisnik) nijesu objavljivali Viši sud u Podgorici, osnovni sudovi u Podgorici, Kotoru i Ulcinju.

Dalje, odluke sudske uprave gotovo da ostaju potpuno u tajnosti jer su ih do kraja aprila 2014. objavljivali samo Vrhovni sud⁵⁴, Apelacioni sud⁵⁵ i Osnovni sud u Danilovgradu.⁵⁶

- Objavljivanje odluka od posebnog interesa za javnost

Nejasan je kriterijum po kome se odluke biraju za objavljivanje, jer pojedine presude i rješenja, koji su privukli posebnu pažnju javnosti, nijesu dostupni na internet stranicama sudova ili se objavljuju tek nakon dužeg vremena i insistiranja javnosti.

Tako, Viši sud u Bijelom Polju redovno je davao saopštenja o presudama koje je donio u slučajevima ratnih zločina (slučajevi „Bukovica“ i „Kaluđerski laz“), ali do kraja rada na ovom izvještaju 15.10.2014. nije objavio ni jednu odluku. Viši sud u Podgorici je prvu prvostepenu presudu u slučaju „Morinj“ prvobitno objavio, a potom uklonio sa internet stranice, tako da u maju 2013, u vrijeme objavljivanja izvještaja HRA o suđenjima za ratne zločine, nije bila objavljena ni jedna odluka!⁵⁷ U međuvremenu, od ukupno tri odluke, koliko je donio taj sud, do 23.4.2014. objavljena je jedna⁵⁸, a naknadno – do okončanja rada na ovom izvještaju (15.10.2014) objavljena je i posljednja

pritvoru za koje se moglo očekivati da su donijeta u istom predmetu i prema istom licu, nije bila popunjenja kategorija „vezane odluke“ pa se na osnovu podataka dostupnih na portalu nije moglo sa sigurnošću utvrditi da je riječ o istom predmetu.

⁵³ Napominjemo da je do kraja rada na Izvještaju (15.10.2014) stanje značajno popravljeno – objavljeno je ukupno 405 odluka tog odjeljenja.

⁵⁴ Objavljena je samo jedna odluka, od 29.4.2013.

⁵⁵ Ukupno je objavio osam takvih odluka. Posljednja 4.9.2012.

⁵⁶ Objavljene su ukupno četiri odluke. Posljednja je od 26.6.2012.

⁵⁷ Izvještaj dostupan na linku: <http://www.hraction.org/wp-content/uploads/20-maj-2013-Sudjenja-za-ratne-zlocine.pdf>

⁵⁸ U pitanju je odluka K-S.br.33/10 od 25.1.2012, druga odluka tog suda donijeta u predmetu „Morinj“, koja je kasnije ukinuta.

odluka tog suda donijeta u ovom slučaju.⁵⁹ Obje presude donijete u slučaju „Deportacija“ Viši sud u Podgorici je naknadno objavio, a Apelacioni sud je i u tom dijelu pokazao veliku ažurnost i objavio sve svoje odluke u slučajevima ratnih zločina, uključujući i poslednju odluku u slučaju „Morinj“, i to samo par dana nakon donošenja.

Međutim, saradnik Akcije za ljudska prava, Bogdan Ivanišević, zapazio je da presuda Višeg suda u Podgorici Ks. br. 33/10 od 25.1.2012. (druga od tri presude tog suda u slučaju „Morinj“) na internet portalu sudova nije objavljena u cjelosti, već da su objavljeni samo djelovi te presude koji su postali pravosnažni nakon potvrđivanja od strane Apelacionog suda.⁶⁰ Dio presude koji je Apelacioni sud ukinuo nije objavljen, a do tog zaključka je Ivanišević došao upoređujući primjerak presude (u originalnoj, štampanoj verziji) koji je Akcija za ljudska prava dobila od stranaka u postupku sa verzijom koja je objavljena na internet stranici Suda. Takvo postupanje – skraćivanje presude u stvari znači, po našem mišljenju, njeno nezakonito mijenjanje⁶¹, tim prije što nigdje na internet stranici tog suda nije ni naznačeno da je riječ o „skraćenoj verziji presude“. Osim toga, Pravilnik o anonimizaciji sudskih odluka Višeg suda⁶² u članu 1, stav 2 propisuje: „Odluke Višeg suda u Podgorici objavljuju se u *cjelini* na internet stranici suda, ali se podaci o strankama, njihovim zastupnicima ili punomoćnicima, na osnovu kojih ih je moguće identifikovati zamjenjuju ili izostavljaju“. Ovakvu praksu treba bez odlaganja izmijeniti i zabraniti, jer se u protivnom postavlja pitanje vjerodostojnosti informacija na portalu sudova.

U slučaju procesuiranja ubistva policijskog inspektora Slavoljuba Šćekića 30.8.2005, koji do danas nije okončan, od svih donijetih odluka (presuda i rješenja) Višeg suda u Podgorici, Apelacionog suda i Vrhovnog suda Crne Gore u tom predmetu (ima ih više od 20), na internet portalu sudova 23.4.2014. javnosti je bila dostupna samo jedna odluka - presuda Apelacionog suda Kž-S.br. 29/11 od 30.12.2011, kojom se djelimično ukida presuda Višeg suda u Podgorici Ks.br. 4/10 od 09.05.2011. (druga prvostepena presuda u ovom slučaju), a do 15.10.2014. objavljena je još samo posljednja odluka Apelacionog suda Kž-S.br. 5/13 od 2.4.2013, koju je Vrhovni sud u maju 2014. ukinuo.

Iako je sloboda izražavanja ozbiljno ugrožena u Crnoj Gori učestalim napadima na novinare, u vrijeme objavljivanja izvještaja HRA o procesuiranju tih napada (31.1.2014) bio je dostupan samo neznatan broj sudskih odluka iz tih slučajeva. Iz postupka koji se vodio protiv Damira Mandića, jedinog okrivljenog za saučesništvo u ubistvu glavnog urednika lista „Dan“, bila je objavljena samo presuda Apelacionog suda Kž.br.828/09 od

⁵⁹ Presuda K-S.br.19/12 od 31.7.2013. koju je potvrdio Apelacioni sud 24.4.2014. Prva odluka, izrečena 15.5.2010. nije objavljena do 15.10.2014, do kada je trajao rad na Izvještaju.

⁶⁰ http://sudovi.me/odluka_prikaz.php?id=28970

⁶¹ Prema važećim propisima presuda se može izmijeniti – preinačiti/ukinuti samo od strane višeg suda, a od strane istog suda samo po vanrednim pravnim lijekovima. Međutim, ta odluka (presuda ili rješenje) dobija novu oznaku, odnosno na njoj se naznačava novi datum – datum donošenja nove odluke. Dakle, pod istom oznakom i istim datumom ne smiju postojati dvije različite presude jednog suda.

⁶² <http://sudovi.me/vspg/pravilnici/pravilnik-o-anonimizaciji/>

4.12.2009. U međuvremenu, objavljena je i presuda Višeg suda u Podgorici K.br. 109/08 od 27.4.2009, dok prva prvostepena presuda, kojom je okrivljeni bio oslobođen krivičnog djela koje mu je stavljeno na teret, K.br. 152/04 od 27.12.2006. do okončanja rada na Izvještaju (15.10.2014) nije objavljena. U slučaju napada na direktora dnevnog lista „Vijesti“, Željka Ivanovića, 1.9.2007. nije objavljena ni jedna odluka donijeta protiv okrivljenih Petrušić Radomana i Blagojević Mitra. U slučajevima procesuiranja prijetnji upućenih novinarki „Vijesti“ Oliveri Lakić, protiv okrivljenih Slavka Musića i M.P, pored odluke Višeg suda u Podgorici Kž.br.1617/12 od 3.12.2013, koja je bila objavljena u vrijeme pisanja izvještaja, kasnije je objavljena i presuda Osnovnog suda u Podgorici K.br. 200/13 od 11.5.2013. U odnosu na okrivljenog Grgurević Milana, za krivično djelo Lažno prijavljivanje donijete su četiri odluke, od kojih je do 23.4.2014. bila objavljena samo jedna – posljednje rješenje Višeg suda u Podgorici⁶³.

NVO Centar za demokratsku tranziciju (CDT), sprovela je istraživanje na temu transparentnosti rada pravosudnih organa. Rezultati su pokazali da sudovi imaju nizak nivo transparentnosti, ali da redovni sudovi objavljuju presude na internet stranicama.⁶⁴ CDT je predstavio numeričke podatke o objavljenim presudama, pojedinačno po sudovima, na dan 13.2.2014.⁶⁵

Na osnovu odgovora naših saradnika iz inostranstva, zaključujemo da je praksa objavljivanja sudskih odluka u državama regiona različita. Najbolja situacija je u Makedoniji, što je posljedica odredbi Zakona o upravljanju sudskim predmetima i Sudskog pravilnika, kojim su sudije i službenici dužni da u roku od dva radna dana, u izuzetnim slučajevima pet radnih dana, preduzmu sve mjere u okviru svoje nadležnosti u vezi sa tokom predmeta, što uključuje i objavljivanje odluke. U Bosni i Hercegovini odluke se objavljuju periodično, dok u Republici Hrvatskoj ažurnost ocijenjena djelimično prihvatljivom jer se mogu naći odluke stare najmanje mjesec dana. U Srbiji objavljivanje se vrši kontinuirano ali, nerijetko, sa zakašnjenjima.

- Anonimiziranje sudskih odluka prilikom objavljivanja

Polovina redovnih sudova (11 od 22) na svojim internet stranicama 23.4.2014. nijesu imali objavljene pravilnike o anonimizaciji sudskih odluka⁶⁶ a njihovo objavljivanje bilo bi korisno za građane/ke i značajno sa aspekta javnosti rada sudova.⁶⁷

⁶³ Kž.br. 1857/13 od 23.12.2013.

⁶⁴ Istraživanje nije obuhvatilo Upravni sud i privredne sudove.

⁶⁵ Rezultati istraživanja dostupni su na internet stranici: <http://www.otvorenopravosudje.cdtmn.org/>

⁶⁶ Viši sud u Bijelom Polju, Privredni sud u Bijelom Polju, Apelacioni sud, Upravni sud, osnovni sudovi u Nikšiću, Baru, Kotoru, Pljevljima, Bijelom Polju, Rožajama i Ulcinju.

⁶⁷ Prema Zakonu o zaštiti podataka o ličnosti (Sl. list CG br. 79/08, 70/09 i 44/12) svrhu i način obrade ličnih podataka utvrđuje rukovalac zbirke ličnih podataka, ako nijesu propisani zakonom (član 4a) a službena i druga lica koja u državnom organu vrše obradu ličnih podataka postupaju po uputstvima starješine organa (član 25). Obzirom da je rad suda javan, u skladu sa članom 6 Zakona o sudovima,

Postoji i problem kršenja pravilnika o anonimizaciji podataka u sudskim odlukama i odredbi Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, tako da imamo primjere odluka u kojima anonimizacija uopšte nije izvršena⁶⁸ do onih u kojima je čak ime sudije i zapisničara, suprotno Pravilniku, anonimizirano.⁶⁹ Do sličnog zaključka došao je i CDT, kada je primjenom metode slučajnog uzorka, zaključio da osnovni sudovi u Ulcinju, Rožajama, Kolašinu, Nikšiću i Podgorici nijesu u svim slučajevima poštovali pravila o anonimizaciji presuda.

Većina sudova je zanemarilo obavezu na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama da objave vodiče za slobodan pristup informacijama, ili svoje vodiče nije ažuriralo ili upotpunilo svim neophodnim podacima.⁷⁰ Za poštovanje odredbi Zakona o slobodnom pristupu informacijama odgovoran je rukovodilac državnog organa – u sudovima, dakle, predsjednik suda, a u članu 27 stav 2 Zakona propisane su kazne za prekršaje učinjene nepoštovanjem pravila o slobodnom pristupu informacijama. Takođe, članom 74 Zakona o zaštiti podataka o ličnosti za rukovodioca zbirke ličnih podataka predviđene su kazne za prekršaje učinjene kršenjem odredbi o zaštiti podataka o ličnosti, a, shodno članu 48 tog Zakona, i odgovornost za štetu koje je lice zbog toga pretrpilo. U Crnoj Gori, kao ni u zemljama koje su bile obuhvaćene analizom, nije poznat slučaj sankcionisanja odgovornog lica za nepostupanje po zahtjevu za pristup informacijama.

2) Dostavljanje nepravosnažnih sudskih odluka na osnovu zahtjeva za pristup informacijama

I pored pomenutih zakonskih odredbi na osnovu kojih bi sve odluke sudova po pravilu trebalo da budu dostupne na zahtjev za pristup informacijama, sudovi su odbijali zahtjeve za dostavljanje prvostepenih, tj. nepravosnažnih odluka. Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama je zauzela stav da su sudovi dužni da dostave tražene spise predmeta, kao i presude, uključujući prvostepene, a da se zaštita privatnosti, predviđena kao dozvoljeno ograničenje prava na pristup informaciji u čl. 14 Zakona o slobodnom pristupu informacijama, može obezbijediti tako što će se zaštititi dio informacije, tj. presude ili drugog spisa (npr. anonimizacijom), umjesto da se potpuno uskrati pristup spisu ili presudi.

potrebno je da svi sudovi, putem objavljenih pravilnika o anonimizaciji, građane/ke informišu o načinu anonimiziranja podataka prilikom objavljivanja sudskih odluka.

⁶⁸ Npr. http://sudovi.me/odluka_prikaz.php?id=61770; http://sudovi.me/odluka_prikaz.php?id=37946

⁶⁹ Npr. http://sudovi.me/odluka_prikaz.php?id=30719

⁷⁰ U skladu sa čl. 11 i 49 Zakona o slobodnom pristupu informacijama. Primjera radi, osnovni sudovi Plavu i Kolašinu, kao ni Privredni sud u Podgorici nemaju objavljene vodiče na internet stranicama; sud u Beranama je objavio obrazac zahtjeva za pristup informacijama ali ne i vodič; Osnovni sud u Nikšiću je posljednji vodič objavio 2006, iako je članom 11 stav 3 Zakona o slobodnom pristupu informacijama dužan da ga ažurira najmanje jednom godišnje; Osnovni sud u Rožajama je objavio Vodič, ali u njemu nema podatka o licu odgovornom za postupanje po zahtjevima za pristup informacijama, što mora sadržati shodno članu 11 Zakona o slobodnom pristupu informacijama.

Međutim, i pored ovakvog stava, koji je Agencija više puta istakla, sudovi još uvijek izbjegavaju da dostavljaju nepravosnažne odluke.

Primjera radi, odlučujući o zahtjevu HRA za slobodan pristup informacijama, kojim je tražen primjerak presude Višeg suda u Bijelom Polju u predmetu ratnih zločina poznat pod nazivom „Kaluderski laz“ (radi se o prvostepenoj presudi), Viši sud u Bijelom Polju je zahtjev odbio početkom oktobra 2014. pozivajući se na činjenicu da postupak još uvijek nije pravosnažno okončan, pa da tražene informacije podliježu ograničenju pristupa informacijama iz čl. 14 st. 1 tač. 3 Zakona o slobodnom pristupu informacijama. Navedeni član propisuje da se informacija može uskratiti zbog prevencije istrage i gonjenja izvršilaca krivičnih djela; radi zaštite od objavljivanja podataka koji se odnose na: sprječavanje izvršenja krivičnog djela, prijavljivanje krivičnog djela i njegovog izvršioca, sadržinu preduzetih radnji u prekrivičnom i krivičnom postupku, dokaze prikupljene izviđajem i istragom, mjere tajnog nadzora, zaštićenog svjedoka ili svjedoka saradnika, efikasnost vođenja postupka. Očigledno je da ni jedan od navedenih osnova u konkretnom slučaju ne postoji, s obzirom da se traženi razlozi odnose na period vođenja istrage ili period vođenja ranijih faza krivičnog postupka, a postupak u predmetu „Kaluderski laz“ sada je predmet razmatranja Apelacionog suda po žalbi Specijalnog tužioca. Pored toga, suđenje je bilo javno i presuda je izrečena javno. HRA je protiv ovog rješenja uložila žalbu Agenciji za zaštitu podataka o ličnosti i slobodan pristup informacijama, kao drugostepenom organu.

Ovakav stav nižih sudova posljedica je stava Vrhovnog suda Crne Gore iz 2011. godine⁷¹, prema kome stranke u postupku mogu vršiti uvid u sudske spise isključivo na osnovu procesnih zakona (Zakonika o krivičnom postupku, Zakona o parničnom postupku, Zakona o upravnom sporu) i Zakona o sudovima, a ostala zainteresovana lica na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama. Takođe, Vrhovni sud je smatrao da pristup treba omogućiti samo pravosnažnim sudskim odlukama, koje nijesu objavljene na internet stranici suda u okviru programa „Sudska praksa“, i to nakon izvršenja anonimizacije podataka u skladu sa Pravilnikom o anonimizaciji podataka u sudskim odlukama. Kada su pravosnažne odluke čije se dostavljanje traži objavljene na internet stranici, prema stavu Vrhovnog suda, nadležni sud će odbiti zahtjev za pristup informaciji i podnosioca zahtjeva obavijestiti o nosaču tražene informacije. Ovaj pravni stav je donijet u vrijeme primjene ranije važećeg Zakona o slobodnom pristupu informacijama⁷², ali ni jednim kasnijim pravnim stavom nije stavljen van snage ili izmijenjen.

Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama je primjetila i da se u stavu Vrhovnog suda kaže ”da se na postupke pred sudovima ne mogu primjenjivati odredbe Zakona kojim se uređuje pristup informacijama”, pa je imajući u vidu da se Zakon o slobodnom pristupu informacijama iz 2012. odnosi i na sudove ocijenila da je ovakav stav neprihvatljiv, naglasivši da ”sudovi sude u ime naroda, što znači i da građani imaju pravo da znaju kako se presuđuje u njihovo ime i za njihov račun”.

⁷¹ Stav Upravnog odjeljenja od 6.7.2011. dostupan je na linku: <http://sudovi.me/podaci/vrhs/dokumenta/574.pdf> str. 8.

⁷² Sl. list RCG br. 68/05

Agencija je poništavala rješenja kojima je odbijen zahtjev za uvid u spise predmeta po osnovu zahtjeva za pristup informacijama, ističući da su sudovi dužni da dostavljaju sve podatke koji su njihovom faktičkom posjedu onda kada ne postoji opravdano ograničenje za njihovo dostavljanje.

USTAVNI SUD

Javnost rada Ustavnog suda i objavljivanje odluka Ustavnog suda

Organizacija i način rada Ustavnog suda regulisani su Zakonom o Ustavnom sudu Crne Gore⁷³ i Poslovnikom Ustavnog suda Crne Gore⁷⁴. Ustavni sud predstavlja posebnu vrstu suda, koji se javlja kao posljednji zaštitnik Ustava Crne Gore i zajemčenih ljudskih prava i sloboda u pravosudnom sistemu Crne Gore, stoga je javnost njegovog rada od izuzetne važnosti za pravnu sigurnost građana/ki.

Član 3 stav 2 Zakona o Ustavnom sudu propisuje da se javnost obezbjeđuje objavljivanjem odluka Ustavnog suda, objavljivanjem saopštenja sa sjednica na internet stranici Ustavnog suda, održavanjem javne rasprave u postupku pred Ustavnim sudom, održavanjem konferencija za medije i na drugi način. Javno objavljivanje odluka, u najširem smislu, garantovano je članom 34 tog zakona koji propisuje da se odluke Ustavnog suda objavljuju na internet stranici Suda. Takođe, odluke se, izuzev odluka po ustavnoj žalbi i žalbi, objavljuju u „Službenom listu Crne Gore“, kao i na način na koji je objavljen akt o čijoj ustavnosti i zakonitosti je Ustavni sud odlučivao. Odluka po ustavnoj žalbi i žalbi, kao i rješenje koje je od značaja za zaštitu ustavnosti i zakonitosti mogu se objaviti u „Službenom listu Crne Gore“, o čemu odlučuje sjednica vijeća, odnosno sjednica Ustavnog suda na predlog sudije izvjestioca.

Poslovník Ustavnog suda Crne Gore posebnim poglavljem reguliše javnost rada Ustavnog suda i propisuje da se javnost ostvaruje i obavještavanjem predstavnika sredstava javnog informisanja o održavanju sjednice i javne rasprave, objavljivanjem odluka u „Službenom listu“ kao i objavljivanjem dnevnog reda, vremena sjednica, javnih rasprava i ustavno-sudske prakse i drugih važnih podataka na internet stranici, kao i izdavanjem biltena, a da o odlukama Ustavnog suda koje imaju širi društveni i pravni značaj Ustavni sud daje saopštenje za javnost.⁷⁵

Član 71 stav 1 Poslovnika Ustavnog suda izričito obavezuje sud da javnost o donijetoj odluci obavještava na internet stranici.

⁷³ Sl. list CG br. 64/08, 46/13, 51/13

⁷⁴ Sl. list CG br. 33/09

⁷⁵ Članovi 71 stav 3 i 97 stav 1 Poslovnika Ustavnog suda

Posljednjim izmjenama Zakona o Ustavnom sudu, koje su uslijedile nakon usvajanja Ustavnih amandmana⁷⁶, predviđena je mogućnost objavljivanja izdvojenog mišljenja sudije, a Poslovníkom Ustavnog suda Crne Gore u članu 70 propisano je da se i izdvojeno mišljenje sudije objavljuje i u Biltenu i na internet stranici zajedno sa odlukom ili rješenjem povodom kojeg je mišljenje izdvojeno.

Objavljivanje dnevnog reda sjednica Ustavnog suda izostaje u praksi, iako je to Poslovníkom Ustavnog suda predviđeno kao dio javnosti rada Suda⁷⁷. Imajući u vidu da u Crnoj Gori postoje slučajevi u kojima već više godina Ustavni sud nije donio odluku, među kojima su i predmeti koji imaju širi društveni značaj i o kojima je, prema Poslovníku Ustavnog suda, trebalo prioritarno odlučiti, smatramo da je od izuzetne važnosti da taj sud redovno unaprijed objavljuje raspored odlučivanja, kako bi stranke i zainteresovana lica mogli prisustvovati sjednicama. Takođe, smatramo da sjednice Ustavnog suda treba otvoriti za javnost putem poziva za održavanje sjednica i da treba javno obrazlagati odluku Suda da određeni predmet dobije prednost za odlučivanje.⁷⁸ Činjenica da je u prvih nekoliko sjednica, na početku 2014. Ustavni sud odlučio čak o 331-om predmetu po ustavnoj žalbi, od čega je u 302 slučaja odbacio ustavnu žalbu, ukazuje da kod građana/ki ne postoji dovoljno znanje o nadležnostima Suda i uslovima koji moraju biti ispunjeni da bi Sud mogao odlučivati o njihovim Ustavom zajemčenim pravima. S druge strane, ovakvim radom se očigledno nastoji ubrzano rasteretiti taj sud zbog uvođenja roka od 18 mjeseci za odlučivanje o predmetu.⁷⁹ Međutim, nagla ažurnost izaziva zabrinutost u pogledu kvaliteta odluka donijetih u tolikom broju, imajući u vidu da odluke o odbacivanju ustavnih žalbi nijesu objavljene ni na internet stranici suda ni u „Službenom listu”.

Objavljivanje odluka Ustavnog suda na internet stranici

Ustavni sud ima svoju internet stranicu www.ustavnisud.me, na kojoj redovno objavljuje saopštenja o razmatranim i odlučnim predmetima, i to najkasnije narednog dana nakon održavanja sjednice. Odluke iz tekuće godine, donijete u predmetima koji imaju širi društveni značaj, odnosno koji su privukli pažnju javnosti, u cjelosti se objavljuju u aktuelnostima⁸⁰, a odluke iz prethodnih godina u biltenima. Takođe, povremeno se objavljuju i izreke drugih odluka, ali nije jasan kriterijum po kom se vrši odabir tih odluka.

⁷⁶ Sl. list CG br. 38/13

⁷⁷ Član 93 stav 2 Poslovníka Ustavnog suda

⁷⁸ HRA je već dva puta uputila otvoreno pismo predsjednici Ustavnog suda, gospođi Desanki Lopičić, sa predlozima za uvođenje prakse koja garantuje transparentnost rada Ustavnog suda. Pisma su dostupna na linkovima: <http://www.hraction.org/?p=5822> i <http://www.hraction.org/?p=6338>

⁷⁹ Rok za odlučivanje Ustavnog suda uveden je Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o Ustavnom sudu (Sl. list CG br. 46/13).

⁸⁰ Do kraja rada na Izvještaju (15.10.2014.) bilo je objavljeno svega pet - tri po inicijativi za ocjenu ustavnosti i zakonitosti (od ukupno 62 odluke donijete po inicijativama); jednu po ustavnoj žalbi (od ukupno 484 koje je donio odlučujući po tom pravnom lijeku) i jednu po izbornoj žalbi (od ukupno više od 850 po tom osnovu donijetih odluka).

Internet stranica Ustavnog suda je veoma nepregledna, jer, uglavnom, predstavlja skup linkova koji vode do nepreglednih dokumenata u *doc* formatu. Biltene čine dva dokumenta: jedan sa odlukama i rješenjima, koji nema sadržaj, i drugi dokument „Predmetni registar“, koji omogućava pregled biltena jer sadrži listu odluka po oblastima i brojevima predmeta, i zapravo predstavlja sadržaj. Za napomenuti je da bilten za 2013. godinu nije objavljen do kraja rada na ovom izvještaju (15.10.2014.), dok su bilteni ranijih godina redovno objavljeni, što upućuje na zaključak da, na žalost, od kreiranja novog sastava Ustavnog suda u januaru 2014.⁸¹ stanje nije poboljšano kada je u pitanju objavljivanje odluka.

Osnovni nedostatak je što ne postoji opcija za pretragu koja bi olakšala pristup odlukama po nekom kriterijumu - npr. broju predmeta, vrsti predmeta ili pretragu po karakterističnim riječima.

Organizovana na postojeći način, internet stranica crnogorskog Ustavnog suda najnepreglednija je u regionu, zbog čega građani/ke nijesu u mogućnosti da se blagovremeno i na adekvatan način informišu o radu tog suda.⁸² Čak i kada su odluke objavljene u „Službenom listu“, građanima/kama nije lako da dođu do odluke jer internet stranica Ustavnog suda ne pruža informacije koje bi olakšale pretragu, pa je odluku moguće naći samo pretraživanjem svakog pojedinačnog izdanja „Službenog lista“.

U Bosni i Hercegovini postoji mogućnost pretrage internet stranice Ustavnog suda po karakterističnim riječima⁸³ i, po pravilu, se daju obavještenja o kojim će predmetima Sud odlučivati na narednoj sjednici. U Hrvatskoj na stranici Ustavnog suda⁸⁴ odluke su sistematizovane po članovima Ustava Hrvatske, prema oznakama ustavnosudskih predmeta, pojmovniku Venecijanske komisije, indeksu pojmova, nazivima pravnih akata, omogućeno je pretraživanje „po tekstu“, a najnovije odluke mogu se naći i na naslovnoj strani, uz planirane dnevne redove budućih sjednica. Makedonski Ustavni sud objavljuje svoje odluke na internet stranici⁸⁵, kao i raspored suđenja i izricanja odluka, a u Rumuniji⁸⁶ informacije o radu i statistički podaci objavljuju se na internet stranici Ustavnog suda, dok se odluke objavljuju u „Službenom listu“. Ustavni sud u Sloveniji redovno objavljuje rasporede suđenja, a omogućava pretragu odluka po karakterističnim riječima, datumima donošenja odluka, oblastima prava i sl.⁸⁷ Na internet stranici Ustavnog suda Srbije⁸⁸ nalaze se sve presude tog suda i moguća je pretraga po karakterističnim riječima, ali se raspored odlučivanja ne objavljuje.

⁸¹ Kao posljedica usvajanja Ustavnih amandmana (Sl. list CG br. 38/13)

⁸² U svim državama regiona Ustavni sud ima svoju internet stranicu (zbog specifične situacije Kosovo je izuzetak).

⁸³ <http://www.ustavisud.ba/bos/odluke/>

⁸⁴ http://www.usud.hr/default.aspx?Show=c_praksa_ustavnog_suda&m1=2&m2=0&Lang=hr

⁸⁵ <http://www.ustavensud.mk/domino/WEBSUD.nsf>

⁸⁶ <http://www.ccr.ro>

⁸⁷ <http://www.us-rs.si/odlocitve/vse-odlocitve/>

⁸⁸ <http://www.ustavni.sud.rs/page/jurisprudence/35/>

OBJAVLJIVANJE PRESUDA EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

U Crnoj Gori

U Vrhovnom sudu je tokom 2012. godine formirano Odjeljenje za praćenje sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava, koje se bavi praćenjem i analiziranjem prakse tog suda u odnosu na odluke u slučajevima protiv Crne Gore. Prevodi odluka Evropskog suda za ljudska prava, donijetih u slučajevima protiv Crne Gore, kao i druge odabrane odluke tog suda pojedinačno ili u vidu publikacije, objavljuju se na portalu sudova, tačnije na internet stranici Vrhovnog suda⁸⁹. Zastupnik Crne Gore pred sudom u Strazburu nema svoju internet stranicu, a prevode presuda objavljuje u svojim štampanim publikacijama.

U regionu

Presude suda u Strazburu objavljuje i većina drugih država regiona. Prevodi presuda Evropskog suda za ljudska prava u slučajevima protiv Bosne i Hercegovine objavljuju se na stranici Zastupnika pred Evropskim sudom, koji funkcioniše u okviru Ministarstva za ljudska prava Bosne i Hercegovine⁹⁰. U Hrvatskoj se na internet stranici Ustavnog suda nalaze sve presude koje je Evropski sud za ljudska prava donio u odnosu na tu državu nakon 2000. godine, te presude i odluke kojima su zahtjevi brisani s liste predmeta tog suda.⁹¹ Na internet stranici Ministarstva pravde Makedonije dostupni su prevoda svih presuda donijetih u odnosu na Makedoniju, kao i značajnije odluke tog suda.⁹² U Rumuniji presude se objavljuju na zvaničnoj internet stranici Visokog savjeta magistrata⁹³, a u Srbiji na internet stranici Ministarstva pravde i državne uprave, u sekciji posvećenoj Zastupniku Srbije pred Evropskim sudom za ljudska prava⁹⁴ i na stranici Vrhovnog kasacionog suda⁹⁵.

U Sloveniji ne postoji zvanična internet stranica na kojoj se redovno objavljuju prevodi presuda u odnosu na tu državu.

⁸⁹ <http://sudovi.me/vrhs/evropski-sud-esljp/odluke-protiv-crne-gore/>, <http://sudovi.me/vrhs/evropski-sud-esljp/odabrane-odluke/> i <http://sudovi.me/vrhs/evropski-sud-esljp/publikacija/>

⁹⁰ http://www.mhrr.gov.ba/ured_zastupnika/odluke/default.aspx?id=170&langTag=bs-BA,

⁹¹ http://www.usud.hr/default.aspx?Show=c_praksa_ustavnog_suda&m1=2&m2=0&Lang=hr. Navedeni podaci dostupni su i na internet stranici Zastupnika Republike Hrvatske pred Evropskim sudom za ljudska prava, na linku

http://www.vlada.hr/hr/uredi/ured_zastupnika_rh_pred_europskim_sudom_za_ljudska_prava

⁹² <http://pravda.gov.mk/presudi2012.asp?lang=mak&id=7003>

⁹³ <http://www.csm1909.ro/csm/index.php?cmd=950301>

⁹⁴ <http://www.zastupnik.mpravde.gov.rs/cr/articles/presude/>

⁹⁵ <http://www.vk.sud.rs/presude-protiv-srbije.html>

Nedovoljna informisanost sudija i tužilaca u Crnoj Gori

U praksi crnogorskih sudova je zapaženo da sudije ne primjenjuju u dovoljnoj mjeri međunarodne standarde, odnosno da stepen poznavanja stavova Evropskog suda za ljudska prava nosilaca pravosudnih funkcija nije na zavidnom nivou, pa je planiran intenzivniji rad na unaprjeđenju informisanosti nosilaca pravosudnih funkcija o praksi tog suda. U tom pravcu su i formulisane smjernice Strategije o reformi pravosuđa 2014 – 2018.

Prema zaključku navedenom u Strategiji 2014 – 2018, u prethodnom periodu organizovane su brojne obuke nosilaca pravosudnih funkcija o praksi i ulozi Evropskog suda za ljudska prava i Evropskog suda pravde.⁹⁶ Ipak, NVO Građanska alijansa (GA) je u julu 2014. u izvještaju „Stanje u oblasti krivične pravde u Crnoj Gori sa aspekta kvaliteta presuđenja, konzistentnosti sudskih odluka, ujednačenosti sudske prakse i transparentnosti rada“, objavila zabrinjavajući podatak da se u okviru anonimne ankete čak 48% ispitanih sudija izjasnilo da nije bilo upoznato, odnosno da nije „u dovoljnoj mjeri upoznato“ da je počelo sa radom odjeljenje za praćenje sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava, dok se 42% sudija izjasnilo da u svom radu nijesu koristili ili da su vrlo malo koristili praksu evropskih sudova.⁹⁷ Takođe, 41,7% anketiranih tužilaca dalo je odgovor da uopšte nije upoznato sa radom tog sudskog odjeljenja.⁹⁸ Ovo nedvosmisleno ukazuje da, na žalost, još uvijek ne postoji zainteresovanost sudija i tužilaca za međunarodne standarde ljudskih prava i spremnost da ih u praksi primjenjuju, pa je potrebno preispitati efikasnost postojećih programa obrazovanja za nosioce pravosudnih funkcija i raditi na njihovom unaprjeđenju.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

- U praksi postoji tendencija objavljivanja svih pravosnažnih sudskih odluka, iako važeći propisi još uvijek obavezuju samo na objavljivanje odluka značajnih za sudsku praksu. *Propise i strateške akte (Zakon o sudovima, Zakon o Sudskom savjetu, Strategiju reforme pravosuđa 2014 – 2018 i Akcioni plan za implementaciju Strategije) treba uskladiti sa dobrom praksom, tako da se precizira dužnost svih sudova da sve odluke redovno anonimiziraju i objavljuju*

⁹⁶ Prema odgovoru Vrhovnog suda Crne Gore, dostavljenom HRA na zahtjev za pristup informacijama od 4.2.2014, u poslednjih deset godina, od strane Centra za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije organizovana je 21 edukacija koja je obuhvatala oblast Evropsko pravo, u okviru koje su predviđene posebne obuke o Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima.

⁹⁷ Prema podacima iz Izvještaja, projektne aktivnosti (dakle i anketiranje) sprovedene su u periodu od 1.8.2013. do 1.5.2014. Vrhovni sud Crne Gore je u svojim odgovorima na rezultate anketiranja sudija negiralo mogućnost da sudije nijesu upoznate sa radom odjeljenja za praćenje prakse Evropskog suda za ljudska prava. Odgovor je u cjelini prenesen u Izvještaj. (Vidi str. 35-37 i 44-48) Izvještaj je dostupan na linku: <http://www.gamn.org/images/docs/cg/izvjestaj-o-uskladjenosti-sudske-prakse-2014.pdf>

⁹⁸ Vidi str. 38 Izvještaja GA

na internet stranicama, putem obaveznog formiranja odjeljenja sudske prakse ili na drugi način.

- Internet portal sudova (www.sudovi.me) osposobljen je za pregled objavljenih odluka po brojnim kriterijuma – sudsko odjeljenje, vrsta predmeta, broj predmeta, datum donošenja, pretraga po karakterističnim riječima i dr. Na portalu sudova se, po pravilu, objavljuju samo pravosnažne odluke, a nepravosnažne izuzetno rijetko, čak i u slučajevima koji su od posebnog interesa za javnost. *U skladu s načelom javnosti rada sudova obezbijediti objavljivanje na portalu i odluka koje nisu postale pravosnažne, za početak bar u svim slučajevima od posebnog interesa za javnost.*
- Uočeno je da pojedini sudovi prve instance nijesu objavili presude koje su postale pravosnažne prije više od šest mjeseci, pa čak i godinu dana, dok su drugostepeni sudovi objavili svoje odluke. Zapaženo je i da se ne objavljuju odluke iz svih sudskih odjeljenja, kao ni iz svih upisnika, pa pojedini sudovi u nekim vrstama predmeta čak nijesu imali objavljenu ni jednu odluku. *Potrebno je unaprijediti ažurnost objavljivanja pravosnažnih i drugih odluka od strane prvostepениh sudova. Izmjenama propisa, po ugledu na rješenje u Makedoniji, propisati rok u kom je sud dužan objaviti odluku i sankciju za propuštanje u vidu disciplinske odgovornosti predsjednika suda za slučajeve neobjavljivanja ili neredovnog objavljivanja sudskih odluka. Predvidjeti i kontinuiranu kontrolu objavljivanja odluka.*
- Primjećeno je da prilikom objavljivanja odluka na portalu sudova često izostaje popunjavanje kategorije "vezane odluke", što u praksi stvara teškoće istraživačima koji žele da prate rješavanje konkretnog slučaja u cjelini (na primjer, odlučivanje o pritvoru). Analizu konkretnog slučaja moguće je uraditi samo kada su objavljene odluke svih instanci i kada je među njima uspostavljena veza. *Potrebno je obezbijediti objavljivanje svih odluka, kako je prethodno istaknuto, kao i njihovo povezivanje upućivanjem.*
- U praksi je uočen slučaj da su pod oznakom i datumom prvostepene presude objavljeni samo oni njeni djelovi koji su naknadno postali pravosnažni. *Spriječiti objavljivanje samo djelova sudskih odluka – djelova koji su postali pravosnažni, jer je to nezakonita izmjena odluke i predstavlja prijetnju po povjerenje građana/ki u informacije dostupne na internet portalu sudova.*
- Sudovi i Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama zauzimaju oprečne stavove u pogledu ostvarenja prava na pristup informacijama. Stav Vrhovnog suda Crne Gore o pristupu sudskim predmetima od 6.7.2011. nije u skladu sa Zakonom o slobodnom pristupu informacijama donijetim 2012. godine (Sl. list CG br. 44/12) i predstavlja

nezakonito ograničenje prava na primanje informacija koje su u posjedu sudova, zbog čega se u praksi uskraćuje pristup nepravosnažnim odlukama. *Neophodno je da Vrhovni sud izmijeni sporni stav.*

- U cilju ujednačavanja prakse i unaprjeđenja pravne sigurnosti građana/ki, *uvesti obavezu da Agencija o odlukama značajnim za tumačenje Zakona o slobodnom pristupu informacijama putem saopštenja informiše javnost i odgovarajuće organe vlasti, i da te stavove izdvoji na svojoj internet stranici i na taj način učini vidljivijim. Poželjno je uvesti i obavezu Agencije da obavijesti sudove uvijek kada se zazuzeti stav konkretno odnosi na njihovu praksu.*
- Pojedini sudovi (u aprilu 2014. ih je bilo 11) nemaju objavljen Pravilnik o anonimizaciji ili krše odredbe o obaveznoj anonimizaciji odluka. Većina sudova nije imala objavljene, odnosno ažurirane vodiče za pristup informacijama, što je prekršaj na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama. Kroz izmjene Zakona o sudovima i Zakona o Sudskom savjetu neophodno je *unaprijediti sistem kontrole i sankcionisanje za kršenje propisa.*
- Na internet stranici Ustavnog suda odluke se ne objavljuju dovoljno ažurno (u toku 2014. donijeto je više od 1390, a objavljeno svega pet odluka). *Zakonom o Ustavnom sudu i Poslovníkom Ustavnog suda treba obavezati Sud da sve svoje odluke u cjelosti objavljuje na internet stranici i definisati rok u kom je dužan da to učini – npr. odmah po donošenju, ili odmah po dostavljanju strankama u postupku.*
- Internet stranica Ustavnog suda Crne Gore najnepreglednija je u regionu pa je neophodno hitno *unaprijediti tako da pregled informacija i odluka omogućava pretragu po karakterističnim riječima. Radi lakšeg snalaženja građana/ki, poželjno je i da na internet stranici Ustavnog suda postoji vidljiva informacija u kom „Službenom listu” je objavljena koja odluka Suda.*
- Po uzoru na dobru praksu u regionu (Slovenija, Hrvatska, BiH), *obezbijediti izmjenom propisa da Ustavni sud unaprijed najavljuje raspored sjednica i njihov dnevni red i izmjenama Zakona o Ustavnom sudu Crne Gore uvesti obavezu Ustavnog suda da obrazlaže odluku da određenom predmetu da prioritet.*
- Odluke Evropskog suda za ljudska prava u odnosu na Crnu Goru kao i druge odluke značajne za sudsku praksu dostupne su na portalu sudova, ali sa tim nijesu u dovoljnoj mjeri upoznate ni sudije ni tužioci. *Obavijestiti sve sudije i tužioce da su na portalu www.sudovi.me dostupni prevodi presuda Evropskog suda za ljudska prava.*